

I. ARTYKUŁY – PAPERS

MIROSLAW J. LESZKA*

BUNT MICHAŁA PRZECIWI CAROWI PIOTROWI (?930)¹

THE UPRISING OF MICHAEL AGAINST TSAR PETER (?930)

Abstract: The article refers to the repeatedly discussed subject of the rebellion staged by Michael, the son of Simeon I of Bulgaria, against Peter his (?step-brother. The author of the study has re-analysed sources on the uprising for the motives behind the conspiracy and its scope. The conspiracy has been concluded to have primarily been an aspect of the struggle for power amongst the successors of Simeon.

Keywords: Tsar Simeon (893-927), tsar Peter I (927-969), the uprising of Michael (?930), First Bulgarian Tsardom.

Rządy Piotra I, władcy Bułgarii w latach 927-969, spotkały się na samym początku z opozycją ze strony dwóch jego braci. Najpierw wystąpił przeciw niemu Jan (?928 r.), który próbował zorganizować spisek w kręgu bułgarskiego możnowładztwa. Przedsięwzięcie się jednak nie powiodło. Spisek został wykryty, a jego uczestnicy ukarani. Jan, jego inicjator, potraktowany został przez brata dość łagodnie (chłosta, uwięzienie i zapewne uczynienie mnichem). Jakiś czas po stłumieniu spisku Jan opuścił Bułgarię i udał się do Konstantynopola. W stolicy cesarstwa Jan zerwał śluby klasztorne i ożenił się z pewną Armenką, a od cesarza Romana Lekapena otrzymał jakieś posiadłości. Dalsze losy Jana nie są znane².

* Wydział Filozoficzno-Historyczny UŁ, Katedra Historii Bizancjum, ul. Kamińskiego 27a, 90-219 Łódź; mirleszka@poczta.onet.pl.

¹ Niniejszy artykuł powstał w ramach projektu sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki, przyznanych na podstawie decyzji nr DEC-2014/14/M/HS3/00758 (Państwo bułgarskie w latach 927-969. Epoka cara Piotra I Pobożnego).

² Ostatnio na temat wystąpienia Jana pisali Тодоров 2008, s. 263-279; Leszka 2016, s. 5-14. W pracach tych znajdzie Czytelnik dalsze wskazówki bibliograficzne.

Możliwe, że niepowodzenie spisku Jana pchnęło do działania Michała, najstarszego syna Symeona I Wielkiego³. To on był pierwotnie wyznaczony przez ojca na następcę tronu⁴. Z nieznanych powodów Symeon odstąpił od tej decyzji. Zmusił Michała do wstąpienia do monasteru⁵, w którym pozostawał on nadal w początkach rządów Piotra, który z oczywistych powodów nie zamierzał zmienić położenia brata. Prawdopodobnie w 930 r.⁶ Michał wystąpił przeciw Piotrowi. Wiedzę na temat tego wydarzenia przekazują nam bizantyńskie źródła, a mianowicie *Kontynuacja Teofanesa* i Jan Skylitzes⁷. Ze względu na ich wagę dla tematu artykułu przytoczę je tutaj w całości:

Kontynuacja Teofanesa (VI, 29, s. 420; tłum. – *Testimonia* 5, s. 59):

³ Michał był synem Symeona z pierwszego małżeństwa. Nie znamy imienia jego matki ani daty urodzin. Musiał przyjść na świat po 893, a być może przed 907 r. (Георгиев 2008, s. 429).

⁴ O wyznaczeniu Michała następcą przez Symeona świadczyć ma, obok źródeł narracyjnych (*Kontynuacja Teofanesa*, s. 412; Symeon Magister, 136.45; Jan Skylitzes, s. 225), materiał sfragistyczny – Йорданов 2016, s. 140-143. Z Michałem wiąże się siedem pieczęci. Niestety nie są one dobrze zachowane. Stąd problemy zarówno z odczytaniem i zrozumieniem znajdujących się na nich napisów, jak i przypisaniem ich z całą pewnością do osoby Michała. Kwestię tę ostatnio analizowali m.in. Тодоров 2006, s. 86-88; Николова 2013, s. 127-135; Йорданов 2016, s. 140-143. Ten ostatni autor mimo pewnych wątpliwości dochodzi do wniosku (s. 143), że najprawdopodobniej należały one do bagatura i następcy tronu – kanartikana (βαγатурη κανε ηρηχι θυνοϋ), a nie bagatura następcy tronu czy bagatura chana Irthithuina.

⁵ Nie wiemy, kiedy to nastąpiło. Istnieje propozycja wiążąca to wydarzenie z domniemanym rozdziwieniem między Symeonem a jego najstarszym synem w związku z kolejną eskalacją konfliktu z Bizancjum w 924-925 r. (raczej 923-924 r.). Dostępny materiał źródłowy nie pozwala jej jednak pozytywnie zweryfikować. Na ten temat patrz m.in.: Георгиев 1992, s. 10-11; Павлов 1999, s. 2; Тодоров 2006, s. 88-100. Jeśli chodzi o monaster, w którym zamieszkał, to mógł być nim silnie związany z dynastią panującą klasztor rawneński. Znajdował się on stosunkowo niedaleko Pliski (dwadzieścia pięć kilometrów na południowy wschód). Na temat tego klasztoru Николова 2010, s. 188-255.

⁶ Data ma charakter orientacyjny. Żadne ze źródeł nie informuje, kiedy do niego doszło. Ze względu na to, że w *Kontynuacji Teofanesa* i u Jana Skylitzesa poprzedza ono wydarzenie z początków marca 931 r. (mowa jest tu o nieszczęściach, jakie dotknęły Konstantynopol; *Kontynuacja Teofanesa*, VI, 30, s. 420; Symeon Magister, 136, 61; cf. Jan Skylitzes, s. 226 – te same wydarzenia, ale bez datacji), przyjmuje się rok 930 (Златарски 1927, s. 840.). Co do *terminus post quem*, to jest większy problem, ponieważ mamy jedynie informację, że wystąpienie Michała nastąpiło po spisku Jana, który jedynie orientacyjnie datowany jest najczęściej na rok 928.

⁷ *Kontynuacja Teofanesa*, VI, 29, s. 420; Jan Skylitzes, s. 226. Księga VI *Kontynuacji Teofanesa*, w której znajduje się wzmianka o buncie Michała, ma najprawdopodobniej dwóch autorów. Jej pierwsza część obejmująca okres od 886 r. po śmierci Romana Lekapena w 948 r. napisana została przez anonimowego autora, najprawdopodobniej za panowania Nicefora II Fokasa (963-969). Jak chcą niektórzy badacze, zależna jest od jednej z redakcji dzieła Symeona Logotety, w wersji *Kontynuacji Jerzego Mnicha* (redakcja B). Druga, opisująca lata 948-961, przypisywana jest Teodorowi Dafnopatesowi, powstała, jak się sądzi, przed 963 rokiem. Na temat autorstwa, podstaw źródłowych i przesłania *Kontynuacji Teofanesa* pisali m.in.: Markopoulos 1985, s. 171-182; Signes Codoñer 1989, s. 17-28; Ljubarskij 1987, s. 45-55; Любарский 2009, s. 293-368; Featherstone 2011, s. 115-123; Ševčenko 2011, s. 3-13; Featherstone 2012, s. 123-135.

Dzieło Jana Skylitzesa, *Zarys dziejów* (*Synopsis historion*) obejmuje okres między 811 a 1057, powstało zapewne w latach siedemdziesiątych XI wieku. Jak się sądzi, dla przelomu lat dwudziestych i trzydziestych X w., na który przypada bunt Michała, opierał się na przekazie *Kontynuacji Teofanesa*. Na temat Skylitzesa i jego dzieła – Thurn 1973, s. VII-LVI; Bonarek 2003, s. 15-24; Cheynet 2010, s. IX-XI; Flusin 2010, s. XII-XXXIII.

„Lecz także mnich Michał, brat Piotra, starając się usilnie zdobyć władzę nad Bułgarami, rozpoczął bunt w pewnej twierdzy bułgarskiej. Do niego zbiegli Scytowie, którzy odmówili posłuszeństwa władzy Piotra. Po jego [Michała] śmierci napadli oni na tereny romajskie, to znaczy przeszli od Maketydy przez Strymon do Hellady, wkroczyli do Nikopola i tam wszystko splądrowali”.

Jan Skylitzes (s. 156; tłum. – *Testimonia 6*, s. 156⁸):

„Drugi brat Piotra, Michał, pragnąc przejąć bułgarską władzę, zająwszy warowną twierdzę, rozgłosił to Bułgarom. Wielu doń przystąpiło, wszakże gdy wkrótce zmarł, bojąc się gniewu Piotra, weszli na ziemię rzymskie przez Macedonię, Strymon i Helladę, a dotarłszy do Nikopolis, spustoszyli wszystko na swojej drodze, a w nim na koniec osiedlili się (καὶ τέλος ἐν αὐτῇ σαββατίσαντες). Stali się oni później poddanymi Rzymian w wyniku rozmaitych starć”.

Zacytowane źródła przedstawiają przebieg buntu zasadniczo w zgodny sposób. Różnią się jedynie w pewnych szczegółach. Najważniejsze różnice dotyczą nazw użytych do określenia zwolenników Michała i terytorium, przez które przechodzili oni najpierw w czasie swej ucieczki po śmierci Michała. W *Kontynuacji Teofanesa* jego zwolennicy nazwani zostali Scytami (Σκύθαι), u Jana Skylitzesa zaś Bułgarami. W *Kontynuacji* pierwszy bizantyński obszar, przez który wędrowali uciekinierzy, określony został mianem Μακετίδος, u Skylitzesa zaś Μακηδονίας. Kwestią tych różnic zajmę się w dalszej części artykułu.

Jak z zacytowanych powyżej źródeł wynika, nasza wiedza na temat wystąpienia Michała jest bardzo skromna. Nie wiemy, gdzie rozpoczęło się jego wystąpienie. Jediną wskazówką w tym względzie jest informacja o początku drogi ucieczki z Bułgarii jego zwolenników. Z tym że mamy tutaj pewien kłopot. Jak już wspominałem, *Kontynuacja Teofanesa* informuje, że weszli oni przez Maketydę, Jan Skylitzes zaś, że przez Macedonię. Nie ma pełnej jasności, jakie obszary miał na względzie anonimowy autor, używając nazwy Maketyda⁹, i na jakiej podstawie Jan Skylitzes zamiast niej użył określenia Macedonia. V. Zlatarski sądził, że pod nazwą Maketyda kryją się tereny historycznej Macedonii (najpewniej między Strumą i Mestą), a do wystąpienia Michała doszło w „Струмската област” (Златарски 1927, s. 838). Koncepcja ta znalazła dość powszechną akceptację w późniejszej literaturze naukowej i współcześnie uważa się, choć niekiedy z pewną dozą ostroż-

⁸ Tłumaczenie autorstwa A. Kotłowskiej koryguję w rozumieniu słowa σαββατίσαντες. Autorka polskiego tłumaczenia proponuje rozumienie σαββατίσαντες (pochodzi od σαββατίζω) – „obchodzili szabat”. Wydaje się jednak, że Jan Skylitzes użył słowa σαββατίζω w znaczeniu ‘osiedlić się’, ‘znaleźć odpoczynek’. *Lexikon*, s. 1518 („zur Ruhe kommen”; sich niederlassen). Cf. Златарски 1927, s. 837 (се настанили); Jan Skylitzes (bułg.), s. 257 (се установили). Patrz również Jan Skylitzes (ang.), s. 218 (took a Sabbath rest); Jan Skylitzes (franc.) (ils observèrent le repos comme pour un sabat).

Nie wydaje się słuszną uwagą A. Kotłowskiej, że chodziło o świętowanie Wielkiej Soboty (*Testimonia 6*, s. 156, przyp. 79).

⁹ Trzeba wyraźnie podkreślić, że w VI księdze *Kontynuacji Teofanesa* użyto tej nazwy jedynie raz, i to w kontekście, który nie pozwala na określenie, o jaki obszar chodziło.

ności, że tereny, na których doszło do wystąpienia Michała, znajdowały się w ówczesnej południowo-zachodniej Bułgarii (Myрафчиев 1986, s. 201; Fine 1983, s. 162; Павлов 1991, s. 5). Zwolennicy tej koncepcji uważają, że twierdzą, która stała się tymczasową siedzibą Michała, mógł być centralny ośrodek jednego z tamtejszych komitatów, np. Dewol¹⁰. W zdecydowanej mniejszości są uczeni – a to przede wszystkim zarówno ze względu z jednej strony na fakt, że VI księga *Kontynuacji Teofanesa* powstała znacznie wcześniej niż przekaz Skylitzesa, jak i na autorytet Zlatarskiego – którzy za podstawę swoich rozważań o lokalizacji miejsca, w którym doszło do wystąpienia Michała, biorą przekaz Jana Skylitzesa, który twierdził, że uciekinierzy wkroczyli najpierw na tereny Macedonii. Z tym że trzeba mieć świadomość, iż chodziło mu o Macedonię w bizantyńskim rozumieniu, co każe poszukiwać miejsca wybuchu powstania albo w bułgarskiej części Tracji, albo nawet w pobliżu centralnych ośrodków Bułgarii – Presławia i Pliski¹¹. Stosunkowo niedawno gruntownie kwestię wiarygodności przekazów *Kontynuacji* i Jana Skylitzesa przeanalizował Todor Todorow, który zwrócił uwagę, że choć przekaz Jana wydaje się logiczniejszy w kontekście trasy ucieczki zwolenników Michała (konsekwentnie szliby oni w kierunku południowo-zachodnim), to jednak mimo to należy dać pierwszeństwo *Kontynuacji*. Według niego Skylitzes nie rozumiał znaczenia użytej przez autora VI księgi *Kontynuacji* nazwy Maketyda (nie znajdujemy jej w jego dziele) i utożsamiał ją z Macedonią (w bizantyńskim rozumieniu), bo pasowało mu to do dalszego kierunku wędrówki zwolenników Michała. Z kolei użycie archaicznej nazwy Maketyda w *Kontynuacji Teofanesa* tłumaczy Todorow widoczną w całym dziele, także w VI księdze, tendencją do archaizacji nazewnictwa. W passusie o Michale nie dość, że spotykamy się z Maketydą, to pojawiają się jeszcze Scytowie i sięgające odległej przeszłości wyjaśnienie pochodzenia nazwy Nikopol¹². Choć nie można odmówić znaczenia argumentom Todorowa, to nie pozwalają one ostatecznie odrzucić przekazu Skylitzesa. Z samego faktu braku w jego dziele nazwy Maketyda wcale nie musi wynikać, iż nie rozumiał jej znaczenia. Użycie określenia Macedonia mogło być świadomym zabiegiem, z którego wynikało, iż wiedział, że autor *Kontynuacji* użył określenia Maketyda w sposób albo niewłaściwy, niezrozumiały, albo, co również niewykluczone, jak najbardziej właściwy¹³. Świadomość ta mogła być konsekwencją faktu, iż Jan Skylitzes dys-

¹⁰ Patrz np. Fine 1983, s. 162-163; Georgiev 1992, s. 11; Божилов i Гюзелев 2006, s. 278-279; Павлов 1999, s. 5-6.

¹¹ Тодоров 2008, s. 275; cf. Коледаров 1979, s. 199; Димитров 2004, s. 60. Na temat zasięgu terytorialnego Macedonii w rozumieniu Bizantyńczyków – Коледаров 1995, s. 592-593; Gregory 1991, s. 1261-1262.

¹² *Kontynuacja Teofanesa*, VI, 29. Nikopol otrzymać miał swoją nazwę na pamiątkę zwycięstwa Oktawiana Augusta nad Antoniuszem i Kleopatą, czego konsekwencją było, jak pisze autor VI księgi *Kontynuacji*, podporządkowanie Rzymianom państwa egipskiego. Oczywiście chodzi tu o bitwę pod Akcją w 31 r. p.n.e., co jednak w bizantyńskim źródle *expressis verbis* nie pada.

¹³ Powtórzmy raz jeszcze, że bizantyński autor użył nazwy Maketyda tylko raz. Nie można mieć więc pewności, jak ją rozumiał. Przypomnijmy, że propozycja V. Zlatarskiego jest tylko hipotezą.

ponował szerszą relacją z tego wydarzenia, czego śladem jest przytoczenie informacji, której nie podał anonimowy autor VI księgi *Kontynuacji*. Chodzi mianowicie o fragment, w którym mowa jest o tym, że po zdobyciu Nikopola (uciekinierzy): „a w nim na koniec osiedlili się. Stali się oni później poddanymi Rzymian w wyniku rozmaitych starć”.

Warto również zwrócić uwagę, że nie jest wykluczone, iż tym monasterem, w którym przebywał Michał po odsunięciu go od następstwa po ojcu, był monaster rawneński. Jak można sądzić, był z nim związany jeszcze jako oficjalny następca Symeona. Stąd przecież pochodzi sześć z siedmiu znanych pieczęci, które wiąże się z jego imieniem (Николова 2013, s. 127; Йорданов 2016, s. 140-143). Nie można wykluczyć, że ojciec po odsunięciu od następstwa tronu i uczynieniu go mnichem pozwolił mu tu pędzić dalszy żywot. Biorąc pod uwagę położenie geograficzne tego monasteru, bardziej logiczne wydaje się, że wsparcia do swojej akcji przeciw Piotrowi szukał i znalazł gdzieś w jego pobliżu, a więc niedaleko Pliski i Presławia, czy też na terenach trackich, a nie w południowo-zachodniej Bułgarii.

Powyższe rozważania każą sprawę terytorium, na którym doszło do wystąpienia Michała, traktować jako niemożliwą dzisiaj do ostatecznego rozwiązania.

Kwestia zaplecza akcji Michała także daleka jest od jednoznacznych rozstrzygnięć. Sądzi się np., że Michała wsparła jakaś część bułgarskiego możnowładztwa, ale również i przedstawiciele innych grup społeczeństwa (Божилов і Гюзелев 2006, s. 279). Twierdzenie takie nie ma jednak podstaw źródłowych. Jan Skylitzes pisze bardzo ogólnie, że Michała wsparło wielu, nie precyzując, kim oni byli. Większe jeszcze zamieszanie w tej kwestii wprowadza *Kontynuacja Teofanesa*, w której czytamy: „Do niego zbiegli Scytowie, którzy odmówili posłuszeństwa władzy Piotra...” (*Kontynuacja Teofanesa*, VI, 29, s. 420, tłum. – *Testimonia* 5, s. 59). Nie dość, że w żaden sposób nie precyzuje ona, jakie grupy społeczne wsparły Michała, to jeszcze wprowadza na ich określenie etnonim Σκύθαι. Stało się to powodem długiej dyskusji na temat tego, kim mieliby być wzmiankowani Scytowie. Wychodząc z założenia, że nazwa ta została użyta w celu odróżnienia zwolenników Michała od Bułgarów, i przyjmując, że jego wystąpienie miało miejsce na ziemiach macedońskich (w znaczeniu proponowanym przez V. Zlatarskiego), upatruje się w nich Bułgarów grupy Kuwera (Златарски 1927, s. 838-839; Павлов 1991, s. 5), a nawet Serbów, którzy po 924 r. przesiedleni zostali do Bułgarii (Иванова 1989, s. 34-44). Wydaje się, że ani pierwszy, ani drugi punkt widzenia nie jest słuszny. I zgodzić się wypada z T. Todorowem, że użycie etnonimu Scytowie jest wynikiem tendencji do archaizacji widocznej w tym passusie *Kontynuacji Teofanesa* i że w tym przypadku oddać należy pierwszeństwo narracji Jana Skylitzesa, który widział w zwolennikach Michała po prostu Bułgarów (Тодоров 2008, s. 277). Warto zwrócić uwagę na fakt, że upatrywanie w Scytach innego etnosu niż Bułgarów kłoci się logiką wypowiedzi anonimowego autora *Kontynuacji Teofanesa*. Pisze on przecież o tym, że Michał chciał zdobyć władzę nad Bułgarami

i że zajął pewną twierdzę bułgarską. W tym kontekście oczywiście wydaje się, że tymi, którzy się do niego przyłączyli, musieli być Bułgarzy, którzy wypowiedzieli posłuszeństwo Piotrowi. Gdyby pod nazwą Scytowie bizantyński autor rozumiał kogoś innego niż Bułgarów, to można byłoby się spodziewać jakiegoś słowa objaśnienia. Warto zwrócić uwagę, że w VI księdze *Kontynuacji Teofanesa* nazwa ta pojawia się jedynie raz, co oznacza, że nie została ona użyta w innym niż bułgarskim kontekście. Należy zauważyć, że w całym dziele funkcjonującym pod tytułem *Kontynuacja Teofanesa* etnonim Scytowie pojawia się raptem sześć razy (*Kontynuacja Teofanesa*, I, 4, s. 11; I, 5, s. 13; V, 4, s. 217; V, 50, s. 284; V, 52, s. 288; VI, 29, s. 420). O tym, że dla bizantyńskich autorów z X w. w tym samym zdaniu możliwe było wymienne użycie etnonimu Bułgarzy i Scytowie, świadczy fragment V księgi *Kontynuacji (Żywot Bazylego)*, za której autora uważa się Konstantyna Porfirogenetę (*Kontynuacja Teofanesa*, V, 4, s. 216-217).

Pogląd, że bizantyński autor, używając nazwy Scytowie, miał na myśli Bułgarów, T. Todorow wzmocnił odwołaniem do chryzobulli Romana II dotyczącej monasteru w Kolovou; znajdujemy w niej jakichś Σκλάβοι Βούλγαροι, którzy osiedlili się na ziemiach należących do wzmiankowanego monasteru (Dölger 1952, s. 7; Soulis G. 1953, 67-72; *Akta Iwironu*, I, s. 11; II, 32, 1, 12-13). Odwołał się również do dokumentu patriarchy Mikołaja Chryzoberga z kwietnia 989 r. – czytamy w nim o innym monasterze (τοῦ Ὁρφανοῦ), którego posiadłości ucierpiały od łupieżczych najazdów τῶν ἐκ γειτόνων οἰκούντων Βουλγάρων (*Akta Ławry*, I, nr 8, s. 117.11). Ze względu na fakt, że obydwie monastery leżące na Płw. Chalkidyckim oddziela raptem 10 km, to można przyjąć, iż chodzi o tych samych Bułgarów. W tychże Bułgarach I. Bożiłow upatrywał zwolenników Michała, którzy po opuszczeniu Bułgarii osiedlili się najpierw w Epirze, a później mogli być przesiedleni, czy też sami przenieśli się, na Płw. Chalkidycki (Божилов 1995, s. 17). Tę właśnie hipotezę Bożiłowa akceptuje Todorow, co pozwala mu wzmocnić słuszny w moim przekonaniu pogląd, że Scytowie w *Kontynuacji Teofanesa* to po prostu Bułgarzy. Trzeba jednak wyraźnie podkreślić, że pogląd Bożiłowa jest tylko hipotezą, choć wydaje się, że prawdopodobną. Warto może jedynie zwrócić uwagę, że obydwie wzmianki źródłowe dzieli ponad ćwierć wieku i że w przypadku patriarchy Mikołaja Chryzoberga mowa mogła być nie tyle o bezpośrednich uczestnikach buntu, ile o ich potomkach. Tak czy inaczej nie można wykluczyć, że epopeja zwolenników Michała zakończyła się ich osiedleniem przed przełomem lat 50. i 60. X w. na Płw. Chalkidyckim w pobliżu Ierissos.

Wydaje się, że na podstawie istniejącej bazy źródłowej można sformułować ogólną tezę, że wystąpienie Michała miało charakter lokalny, a wśród jego zwolenników znaleźli się mieszkańcy zajętej przez niego twierdzy i przedstawiciele okolicznej ludności. Wbrew temu, co niekiedy piszą uczeni (Тодоров 2008, s. 274), w czasie buntu nie doszło do zmagania zbrojnych na szerszą skalę, o ile w ogóle takowe miały miejsce. Nie można bowiem wykluczyć, że jedyna twierdza, którą zajął Michał, znalazła się w jego rękach nie w wyniku walk, a zdrady, będącej

konsekwencją jakichś wcześniejszych zabiegów. Zwrócić również należy uwagę, że zwolennicy Michała po jego śmierci opuścili ziemie bułgarskie nie w wyniku działań wojsk Piotra, a, jak informują źródła (*Kontynuacja Teofanesa*, VI, 29, s. 420; Jan Skylitzes, s. 226), w obawie przed nimi.

Można się zastanawiać, czy wystąpienie Michała rzeczywiście stanowiło poważniejsze dla rządów Piotra zagrożenie, jak chce część uczonych, niż spisek Jana (Тодоров 2008, s. 274). Biorąc pod uwagę konkretne działania (zajęcie twierdzy), to tak było w istocie, ale wydaje się, że gdyby spisek Jana, realizowany w obrębie elity możnowładztwa bułgarskiego i w centrum państwa, przeszedł w fazę realizacji, to dawał większą szansę na sukces niż lokalne wystąpienie Michała, które zostałyby zapewne bez specjalnego problemu stłumione przez siły wierne Piotrowi.

Nie wydaje się, żeby wystąpienie Michała było inspirowane przez Bizantyńczyków, którzy w ten sposób chcieli destabilizować sytuację w Bułgarii, co prowadzić miało do osłabienia jej pozycji względem nich. Najdobitniej świadczy o tym fakt, że zwolennicy Michała co prawda szukali schronienia na terenie Cesarstwa, ale nie zostali tam przyjęci z otwartymi ramionami, a ich przemarsz w kierunku Nikopola miał charakter wyprawy łupieżczej i dopiero w wyniku użycia sił wojskowych Bizantyńczycy narzucili im swoją zwierzchność. Gdyby buntownicy znajdowali się wcześniej w kontakcie z Cesarstwem, to można sądzić, że uzyskaliby oni wsparcie Bizantyńczyków w czasie ucieczki i w sposób pokojowy zostaliby osiedleni na wskazanym przez nich terenie.

Bunt Michała zakończył się niepowodzeniem. Jego nagła śmierć¹⁴ przekreśliła sens kontynuowania przez jego zwolenników działań przeciw Piotrowi. To wyraźnie wskazuje, że wystąpienie najstarszego Symeonowego syna było jedynie przejawem walki o władzę w panującym rodzie. Śmierć Michała zakończyła okres zmagania o bułgarski tron po śmierci Symeona. Od tego momentu pozycja Piotra była niezagrożona.

LITERATURA

Źródła

Akta Iwironu

Actes d'Ivroun, vol. I, *Des origines au milieu du XIe siècle*, ed. J. Lefort, N. Oikonomides, D. Papachryssanthou, Paris 1985.

Akta Ławry

Actes de Lavra I, éd. by P. Lemerle, A. Guillou, N. Svoronos, D. Papachryssanthou, Paris 1970.

Jan Skylitzes

Ioannis Scylitzae Synopsis historiarum, ed. I. Thurn, Berlin 1973.

¹⁴ Nastąpiła ona w korzystnym dla Piotra momencie i dotyczyła człowieka jeszcze stosunkowo młodego, może zatem budzić pewne podejrzenia. Jednak fakt, że bizantyńscy autorzy, dla których też musiało być oczywiste, że śmierć Michała była nader sprzyjającą Piotrowi okolicznością, nie pokusili się o słowo komentarza, każe powstrzymać się przed jakimikolwiek spekulacjami.

Jan Skylitzes (ang.)

John Skylitzes, *A synopsis of Byzantine History, 811-1057*, introd., text, notes, transl. J. Wortley, Cambridge, Cambridge University Press.

Jan Skylitzes (bulg.)

Кедрин-Скилица, увод, превод, коментар В. Тъпкова-Заимова, в: *Гръцки извори за българската история*, т. 6, пед. М. Войнов, И. Дуйчев, В. Тъпкова-Заимова, София, Българска Академия на Науките. Институт за История 1965.

Jan Skylitzes (franc.)

Jean Skylitzès, *Empereurs de Constantinople*, text traduit par B. Flusinet annoté par J.-C. Cheynet, Paris, Éditions P. Lethielleux 2003.

Symeon Magister

Symeonis Magistri et Logothetae Chronicon, ed. S. Wahlgren, Berolini-Novi Eboraci, Walter de Gruyter, 2006.

Testimonia 5

Testimonia najdawniejszych dziejów Słowian, seria grecka, z. 5, przekł., oprac. A. Brzóstkowska, Warszawa, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy 2009.

Testimonia 6

Testimonia najdawniejszych dziejów Słowian, seria grecka, z. 6, przekł., oprac. A. Kotłowska, współpraca A. Brzóstkowska, Warszawa, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy 2013.

Opracowania

Божилев И. 1995, *Българите във Византийската империя*, София, Академично Издателство „Проф. Марин Дринов”.

Божилев И., Гюзелев В. 2006, *История на България*, т. I, *История на средновековна България VII-XIV в.*, София, Анубис.

Георгиев П. 2008, *Превратът през 927 година*, „Преславска книжевна школа”, 10, s. 424-438.

Георгиев П. 1992, *Титлата и функциите на българския престолонаследник и въпросът за престолонаследието при цар Симеон*, „Исторически Преглед”, 48. 8/9, s. 3-12.

Димитров Хр. 2004, *История на Македония*, София.

Златарски В.И. 1927, *История на българската държава през средните векове*, vol. 1/2, *Първо българско Царство. От славянизацията на държавата до падането на Първото царство (852-1018)*, София.

Иванова О.В. 1989, *Восстание в 930 г. в Болгарии и болгаро-византийские отношения*, в: *Славяне и их соседи. Международные отношения в эпоху феодализма*, ред. Г.Г. Литаврин, Москва, Институт славяноведения и балканистики АН СССР, s. 34-44.

Йорданов И. 2016, *Корпус на средновековните български печати / Corpus of the Medieval Bulgarian Seals*, ред. П. Георгиев, София, Национален археологически институт с музей при Българска академия на науките.

Коледаров П. 1995, *Македония*, в: *Кирило-методиевска енциклопедия*, т. 2, ред. П. Динеков, София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, s. 589-594.

Коледаров П. 1979, *Цар Петър I*, „Военно-исторически сборник”, 4, s. 192-207.

Любарский Я.Н. 2009, *Сочинение Продолжателя Феофана. Хроника, история, жизнеописание?*, в: *Продолжатель Феофана. Жизнеописания византийских царей*, перев. Я.Н. Любарский, Санкт-Петербург, Алетейя, s. 293-368.

Мутафчиев П. 1986, *История на българския народ (681-1323)*, София, Издателство Наука и Изкуство.

Николова Б. 2010, *Монашество, манастири и манастирски живот в средновековна България*, т. 1, *Манастирите*, София, Алфаграф.

Николова Б. 2013, *Печатите на Мицхил багатур канеиртхтин и Йоан багатур канеиртхтин (?)*. *Проблеми на разчитането и атрибуцията*, в: *Средновековният българин и „другите”*. Сбор-

- ник в чест на 60-годишнината на проф. Дин Петър Ангелов, ред. А. Николов, Г.Н. Николов, София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Павлов Пл. 1999, *Братята на цар Петър и техните заговори*, „История“ 7. 4/5, s. 1-6.
- Тодоров Т. 2006, *България през втората и третата четвърт на X век: политическа история*, София [niepublikowana dysertacja doktorska].
- Тодоров Т. 2008, *Вътрешнодинастичният проблем в България от края на 20-те – началото на 30-те години на X век*, „Историк“ 3, s. 263-279.
- Bonarek J. 2003, *Romajowie i obcy w Kronice Jana Skylitzesa. Identyfikacja etniczna Bizantyńczyków i ich stosunek do obcych w świetle Kroniki Jana Skylitzesa*, Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Cheyne J.-C. 2010, *John Skylitzes, the author and his family*, w: John Skylitzes, *A synopsis of Byzantine History, 811-1057*, introd., text, notes, transl. J. Wortley, Cambridge, Cambridge University Press, s. IX-XI.
- Dölger F. 1952, *Ein Fall slavischer Einsiedlung im Hinterland von Thessalonike im 10. Jahrhundert*, Sitzungberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse, 1, s. 1-28.
- Featherstone J.M., *Theophanes Continuatus: a History for the Palace*, w: *La face cachée de la littérature byzantine. Le texte en tant que message immédiat*, ed. P. Odorico, Paris 2012, s. 123-135.
- Featherstone J.M. 2011, *Theophanes Continuatus VI and De Cerimoniis I*, 96, „Byzantinische Zeitschrift“, 104, s. 115-123.
- Fine J., 1983, *The Early Medieval Balkans. A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, Ann Arbor, Michigan, 1983.
- Flusin B., 2010, *Re-writing history: John Skylitzes' Synopsis historion*, in: John Skylitzes, *A synopsis of Byzantine History, 811-1057*, introd., text, notes, transl. J. Wortley, Cambridge, Cambridge University Press, s. XII-XXXIII.
- Gregory T.E. 1991, *Macedonia*, w: *Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. A.P. Kazhdan, New York-Oxford, Oxford University Press, s. 1261-1262.
- Leszka M.J. 2016, *Spisek Jana przeciw carowi Piotrowi (928) – raz jeszcze*, „Balcanica Posnaniensia“, 23, s. 5-14.
- Lexikon zur byzantinischen Gräzität, besonders des 9.-12. Jahrhunderts*, fasz. 7, erstellt. E. Trapp, Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 2011.
- Ljubarskij J. 1987, *Theophanes Continuatus und Genesisios. Das Problem einer gemeinsamen Quelle*, „Byzantinoslavica“, 48, s. 45-55.
- Markopoulos A. 1985, *Théodore Daphnopatés et la Continuation de Théophane*, „Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik“, 35, s. 171-182.
- Ševčenko I., *Introduction*, w: *Chronographiae quae Theophanis Continuati nomine fertur Liber que Vita Basilii Imperatoris amplectitur*, rec. I. Ševčenko, Berlin, Walter de Gruyter 2011, s. 3-13.
- Signes Codoñer J. 1989, *Algunas consideraciones sobre la autoría del Theophanes Continuatus*, „Erytheia“, 10, s. 17-28.
- Soulis G. 1953, *On the Slavic settlement in Hierissos in the tenth century*, „Byzantion“, 23, s. 67-72.
- Thurn H. 1973, *Ioannes Skylitzes. Autor und Werk*, w: *Ioannis Scylitzae Synopsis historiarum*, ed. I. Thurn, Berlin, Walter de Gruyter, s. VII-LVI.

